

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ дар бораи фаъолияти таҳассусонкӣ ва илмми докторант Юсуфзода Исломалӣ дар мавзӯи «Такмили механизми истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар кишоварзӣ (дар мисоли вилояти Суғд)» аз рӯйи ихтисоси 6D051900-Ташкил ва бамеъёргирии меҳнат (6D051901- Иқтисодиёти меҳнат).

Дар низоми унсурҳои ба ҳам алоқаманди иқтисодиёти бозорӣ, истифодаи самараноки захираҳои меҳнатӣ аз он ҷумла дар соҳаи кишоварзӣ мавҷеи хосро ишғол менамоянд. Таҳлили вазъи воқеии иқтисодиёти бозорӣ, тадбирҳои пешниҳодгардида оид ба ноил шудан ба мувозинати низоми иқтисодӣ ва афзоиши суръати рушди он то қунун таваҷҷӯҳи илм, ҷомеа ва ҳукumatро ба мушкилотҳои мавҷуда пеш аз ҳама дар муносибатҳои бозорҳои молију пулӣ (аз ҷумла, асьор)-ро, ки начандон мавриди таҳлил ва амали гаштани он қарор ёфтааст инъикос мекунад. Дар натиҷа, он вазъияте аз доираи назар берун мемонад, ки ҳардӯи ин бозорҳо, ки натиҷаи рушди механизми фаъолияти захираҳои меҳнат мебошанд, аз мадди назар дур мемонанд.

Бозори кишоварзии меҳнат, ки солҳои охир амал карда истодааст бо номутаносибии байни мавҷудияти ҷойҳои корӣ ва пешниҳоди онҳо тавсиф карда мешавад. Ин раванд дар натиҷаи ба бекории ошкоро табдил ёфтани бекории пинҳонӣ бештар гардида, на танҳо ҳусусияти микдорӣ, балки сифатро ҳам дорост. Ифодаи номувофиқатӣ инчунин дар ихтилоф байни тайёрии қасбӣ ва таҳассусии қувваи корӣ зоҳир мегардад. Комилан равshan аст, ки барои муайян намудани мавҷеи кишоварзӣ дар таъмини аҳолӣ бо шуғл бояд сamtҳои рушди он бо назардошти ҳусусиятҳои хоси соҳави, ҳудудӣ, маҳсусгардони, интенсификатсия, алоқаи байни хочагиҳо, ва системаи хочагидории мушахасс муайян карда шаванд.

Чанбаи муҳими маҳсуси мушкилоти таҳқиқшавандатакмили механизми истифодабарии самараноки захираҳои меҳнатӣ дар корхонаҳои кишоварзӣ ба ҳисоб меравад, ки то ҳанӯз диққати зарурии олимонро ҷалб накардааст. Дар асарҳои бунёдии муаллифони хориҷӣ, чун қоида таҳлили бевоситаи мушкилотҳои ташаккули бозори механизми танзими он меҳнат дар давраи гузариш аз иқтисодиёти нақшавию маъмурӣ ба иқтисодиёти бозорӣ начандон дида мешаванд. Аз ин нуқтаи назар, ҳолати қунуни он дар Тоҷикистон, ки ҳақиқатан хеле хос аст яъне мадди назар дур мондани он маънои коҳиҷ ёфтани муваффақияти дигаргунсозиҳо дар ҳар як соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ, ҳусусан дар муносибатҳои иҷтимоии меҳнатро таъсири худро мерасонанд.

Унвончуй гумон намекунад, ки таҳқиқоти ўазъияти кунуни қазияҳои мазкурро комилан ҳал менамояд, балки меҳоҳад таваҷҷӯҳи чомеаи илмиро ба шарҳи масъалаҳои бунёдии назариявӣ ва методологии самаранок истифода бурдани захираҳои меҳнатӣ, муайян намудани мавқеъ ва аҳамияти идоракунии бозори меҳнат дар механизми танзими макро ва микро иқтисодии пешбинишуда, хусусият ва зиддиятҳо, ҷараёни инкишоф ва ноил шудан ба мувозинати устувори бозори меҳнати минтақавӣ, зарурати беҳтар намудани шароит барои рушд ва амалӣ гардонидани нерӯи эҷодии кормандон ҷалб намояд.

Мақсади таҳқиқоти рисолаи илмӣ омӯзиши асосҳои назариявӣ ва методии рушди истифодабарии самаранокии захираҳои меҳнатӣ дар корхонаҳои кишоварзӣ ба ҳисоб меравад ва дар ин замина таҳияи тавсияҳои илми-амалӣ оид ба ташаккули ташкили истифодаи самараноки онҳо дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Барои расидан ба ҳадафи мазкур дар раванди тадқиқот ҳалли вазифаҳои зерин гузошта шудааст:

1. Натиҷабардорӣ намудани асосҳои назариявии моҳият, зарурият ва аҳмияти истифодабарии захираҳои меҳнатӣ дар асоси омузиши асаҳрои олимони бурунмарзӣ ва ватани таҳлил шуда ва муаян намудани низоми муносибатҳои иқтисодии соҳаи меҳнат ҳачун қувваҳи истеҳсолкунанда дар соҳаи кишоварзӣ;
2. Муқаммалгардонии идоракунии танзими бозори меҳнат, ва истифодаи самараноки захираҳои меҳнатии соҳаи кишоварзӣ дар робитаи мутақобила ба рушди соҳаи кишоварзӣ;
3. Омӯзиши хусусиятҳо ва масоили истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар кишоварзӣ, бо назардошти равандҳои муосири ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодии байналмилали;
4. Таҳлили ҳолати кунуни истифодаи самараноки захираҳои меҳнатӣ хусусиятҳои он бо назардошти тафовутҳои табиӣ, демографӣ, иҷтимоӣ, миллӣ ва ғайра, ки қувваи пешбарандай рушди истеҳсолот, муносибатҳои илмӣ - техникӣ, иқтисодӣ ва дигар самтҳои онро дар соҳаи кишоварзӣ муариғи менамояд;
5. Пешниҳоди самтҳои асосии истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ ва роҳҳои ҳваасмандии он ҳамчун омили муҳими баланд бардоштани маҳсулнокии меҳнат бо назардошти хусусиятҳои минтақавие, ки ба натиҷаи ниҳоии он таъсир мерасонанд;
6. Муаян намудани самтҳои асосии танзими давлатии истифодаи захираҳои меҳнати дар корхонаҳо, ҳоҷагиҳои ҷамъияти ва дигар ташкилотҳо дар шароити муосири иқтисодиёти бозоргони;

Навоварии илмии таҳқиқот асоснокуни ҷанбаҳои назарияйӣ ва коркарди тавсияҳои илмӣ оид ба баланд бардоштани самаранок истифодабарии захираҳои меҳнатӣ иборат буда асосноккардашудаи ташаккул ва танзими бозори кишоварзии меҳнат бо назардошти сатҳи баланди афзоиши аҳолии деҳот иборат мебошад.

Дар кори диссертационии мазкур бори аввал дар шароити гуногунҳудудии Тоҷикистон натиҷаҳои зерине, ки дар раванди таҳқиқот ба даст оварда шудаанд ифода ёфтаанд:

1. Моҳият, зарурият ва аҳмияти захираҳои меҳнатӣ, истифодабарии онҳо дар асоси омузиши асарҳои олимони бурунмарзӣ ва ватани таҳлил шуда низоми муносибатҳои иқтисодии он ҳаҷун қувваҳи истеҳсолкунанда баромад намуда, ва нақши он дар ҳаёти шахси алоҳида ва чӣ дар ҳаёти ҷомеа мавқеи хосро ишғол менамоянд вобаста буда, инсон бо ёрии он хислатҳои асосии шахсият ва имкониятҳои худро амали менамояд ва ташаккул медиҳад ошкор гаштаанд;
2. Дар асоси ҳусусиятҳои ошкор шуда, андозаҳои муаяни бозори кишоварзии меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳолатҳои муносибатҳои иқтисодии иштирокчиёни бозор, интихоби самтҳо, шаклҳо ва усулҳои азnav ташкилдиҳӣ ва танзими онро ифода мекунанд, мушахасс муаян шуда, мағҳуми самаранокии бозори кишоварзии меҳнат аниқ ва пурра пешниҳод шудааст;
3. Ҳусусиятҳо ва масоили истифодаи захираҳои меҳнатӣ дар соҳаи кишоварзӣ бо назардошти равандҳои муосири макроиқтисодии дохилиминтақавӣ, ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ, тамоюли умумии рушди иқтисодиёти ҷаҳонӣ, (Ф.Р., Ш.М.А.), ки ба захираҳои меҳнатӣ арзиши сифатан нав медиҳанд, ошкор карда шуда, самтҳои баланд бардоштани самаранокии истифодаи онҳо дар соҳаи кишоварзии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд;
4. Ҳолати ҳозираи истифодаи меҳнат таҳия, ҳусусиятҳои он бо назардошти тафовутҳои табиӣ, демографӣ, иҷтимоӣ, миллӣ ва ғайра, ки қувваи пешбарандай рушди истеҳсолот, муносибатҳои илмӣ - техникӣ, иқтисодӣ ва дигар самтҳои он дар соҳа корхона ва ҳоҷагиҳои мушахасси кишоварзӣ муайян шуда самтҳои баланд бардоштани ҳосилноки ва самаранокии истифодаи меҳнат таъсир мерасонад ошкор гардидаанд;
5. Муаян шудааст, ки ҳавасманди ҳамчун-омили муҳими баланд бардоштани истифодабарии самаранокии захираҳои меҳнати баромад менамояд, аз ин лиҳоз омилҳои ба он таъсиркунанда пешниҳод намудааст, ки амали гаштани он ҳалли мушкилоти вуҷуддоштаи пардоҳти музди меҳнат, дар ҳавасмандии он аз натиҷаи ниҳоии

фаъолияти хочаги аз даромади умуми пардохти музди меҳнат аз онҷумла роҳбарон ва мутахасисон барои баланд бардоштани маҳсулнокии меҳнат, самаранокии он ва хочаги, роҳҳо ва омилҳои ба самаранокии он таъсиркунанда пешниҳод шудааст.

6. Тадбирҳои асосии танзими давлатии шуғли аҳолӣ ташкили истифодаи оқилонаи он дар корхонаҳо, хочагиҳои ҷамъияти ва дигар ташкилотҳо, ки суботи сиёсӣ ва иҷтимоию иқтисодии ҷомеа, рақобатпазирий ва ҷолибияти сармоягузории қишвар (минтақа), сатҳи некӯаҳволии аҳолӣ, амнияти иқтисодӣ ва бароҳатии маънавии зиндагии мардум, тавассути усулҳои мувофиқи демократӣ, механизмҳо ва технологияҳо, дар низоми қонун, вобаста мебошад, ва ба дараҷаи некуаҳволии онҳо таъсири манғӣ мерасонад, тавсия гардидааст.

Исботшудааст, ки барои таъмини самаранокии истеҳсолот, коҳиш додани муҳлати воридкунии навъҳои сифатан беҳтарин ва хуби зироатҳо, истеҳсоли маҳсулот, технологияҳои пешқадам ки дар натиҷа, ба афзоиши маҳсулнокии меҳнат, истифодаи иқтидорҳои истеҳсолӣ ва ғайра таъсири манғӣ мерасонад, ва зарурияти хосеро ба миён тавсияҳои амалишавандаро овардааст.

Дар кор исбот шудааст, ки баъди гузаштан ба иқтисодиёти бозоргони бисёри ин омилҳои таъсиртаъсиркунанда моҳияти худро аз даст додаанд, ҳолон, ки онҳо ба ҳароҷоти истеҳсоли воридшуда дар интиҳо ба нарҳи маҳсулот таъсири худро мерасонад ва риояи онро бозор танзим менамояд, аз мади назари молистеҳсолкунандагон дур мондаанд. Ичрои ҳавасмандиҳо хело муракаб буда, вақт ва роҳҳои баҳисобигирии мушахассро талаб менамояд, ки амали намудани онҳо хело душвор мебошад, аз ин лиҳозе хочагиҳо онҳоро ба назар намегиранд. Вале ба фикри мо, амали гаштан ва ба назар гирифтани ин омилҳои таъсиркунанада ба натиҷаи ниҳоии маҳсулнокии меҳнат, хусусан музди он, дар ҳолати ҳозираи истеҳсолот, ки аз манғиат холи нест акси худро бояд ёбанд, ки муҳимијати илмии мавзуъро иникос менамоянд.

Дар шароити иқтисодӣ бозоргони шаклҳо ва механизимҳои гуногуни истифодаи захираҳои меҳнатӣ аз он ҷумла пардохт ва ҳавасмандиҳо истифода намудан аз фоида холис нест.

Унвонҷӯй яке аз самтҳое, ки ба натиҷаи истифодаи меҳнат маҳсулнокии он таъсири бевосита мерасонанд, гуруҳбанди намудаҳавасмандии модиро дар баробари дигар омилҳо, дар радифи аввал гузошта роҳҳо, методика ва механизими ҳали онро бо рақамҳои мушахасс пешниҳод намудааст, ҷолиби диқат будаҳамчун навоварии илми-амалиҳисобидан мумкин аст. Чунон чи ба гуруҳҳои I ва II ҷалонапулиҳо барои коргарони истеҳсоли, соҳаи

растанипарварӣ, чорводорӣ, ёрирасон ва пардохтҳо, ки ҳисоби намудани онҳо барои ҳар як иҷроқунанда ё коргари алоҳида мушкилие надорад, дохил кардааст.

Гуруҳи II-ҳавасмандиҳое, ки аз натиҷаи ниҳоии истеҳсолии, ҳочаги-фоида дар муҳлати муаян, мавсум, сол ба даст меояд муаян карда мешаванд, онро низшартан ба 7 намуд ҷудо намудааст.

Ҳар як нишондиҳандаҳо мавқеи хоси худро доро буда миқдор ва вазъи қиёсаашон (ҳиссаашон) аз ҳолат, шароит, ва дурнамои тарақиёти ҳочаги вобастагии зич доранд, ба тарзи фоизҳо оварда шудаанд, шакли тавсиявиро дороянд.

Ҳочагӣ метавонадонҳоро ба шароити худ мувоғиқ ва ҷори намояд, ҷун, ки амалан ба назар гирифтани самтҳои, пешниҳод шуда ба фикри мо мувоғиқи мақсад буда ҳамчун механизми таъминқунандай музди меҳнати кишоварзон баромад менамояд.

Гурӯҳи III-мушахҳас ҳавасманд намудани коргари соҳаи чорводорӣ онҳоро, ки барои ихтироотҳо, тавсияҳо, ва пешниҳодҳое, ки дар истеҳсолот амали мегарданд дар бар мегирад, оварда шудааст.

Ҷорӣ намудани шакл ва механизмои ҳавасмандии пешниҳод шуда коргаронро водор месозад, ки сатҳи дониш, малакаи қасби ва таҳассусии худро баланд бардоранд, бозомӯзи намоянд, то пешниҳодҳои ҷолиби дикқатро, ки маҳсулнокии меҳнатро баланд ва ҳароҷотҳоро, ҳусусан истеҳсолиро, коҳиш дода гирифтани фоидаи изофаро амалӣ гардонанд, дар натиҷа на танҳо худи истеҳсолот, ҳочагӣ, балки ҷамъият аз он баҳра бардори менамояд, таъсири мусбии худро мерасонанд. тавсия шудааст.

Маҳсулоти умумиро ҳамчун (асоси) ҳисоб барои муайян намудани ҳаҷми музди меҳнат қарор диҳем начандон дуруст мешавад. Ҷуноне, ки маълум астмеҳнати гузашта ин натиҷаи фаъолияте мебошад, ки дигарон амали намуда молистеҳсолкунандагони воқеи онро ҳаридори менамоянд мушахасс баромад менамод муарифи намудааст.

Гуфтаҳои боло ҷун нишондиҳандаи базави аз даромади умумӣ ондуруст мебошад.

Барои афзудани ҳавасманди ба натиҷаи ниҳоии истеҳсолот, роҳбарон, мутахасисон ва дигар гуруҳи кормандони идоравӣро танзим кунанда методикаи пардохтиҳаҷми музди меҳнати онҳоро аз миқдори даромади умуми мушахасс пешниҳод намудааст, ки дастоварди илми ва амалии унвонҷуйро муарифи менамояд.

Дар натиҷа маоши асосии (кафолатии) онҳо мувоғиқи меъёр (моҳона) тавсияшудаи ҳочагӣ, бо сомонӣ, (ки он дар нақшай истеҳсолии ҳочагӣ пешбини шудааст ҳамчун асос қабул мешавад.

Шакли дигари ҳисоб намудани музди меҳнати колективи меҳнатӣ, ҳангоми иҷоравии ташкили меҳнат(Ммниҳои) низ шуда метавонад пешниҳод шудааст. Дарсоҳаи кишоварзӣ, шакли иҷоравии дохили хочаги ташкили истеҳсолот яъне истифодаи меҳнат низ ҷой дорад. Аз ин лиҳоз дуруст бароҳ мондани намудҳои ҳавасманди барои афзоиши даромад, ҳароҷот пардоҳти ниҳоии музди меҳнат, роли асосиро мебозад, тарзи ҳисоби онро низ пешниҳод намудааст, ки аҳамияти илми-амалиро дорост.

Дар кори диссертационии мазкур нақши давлат оид ба оқилона ва самаранок истифодабарии захираҳои меҳнатӣарзёби гаштааст. Тадбирҳои асосии танзими давлатии шуғли аҳолӣ истифодаи он дар корхонаҳо, хочагиҳои ҷамъиятӣ ва дигар ташкилотҳо пешниҳод шуданд, ки суботи сиёсӣ ва иҷтимоию иқтисодии ҷомеа, рақобатпазирӣ ва ҷолибияти сармоягузории кишвар (минтақа), сатҳи некӯаҳволии аҳолӣ, амнияти иқтисодӣ ва бароҳатии маънавии зиндагии мардум, тавассути усулҳои мувофиқи демократӣ, механизмҳо ва технологияҳое, ки қонун иҷозат додааст, вобаста мебошад, ва ба дараҷаи некуаҳволии онҳо таъсири манғӣ мерасонад, акси худро ёфтаанд.

Унвонҷӯ чунин мешуморад, ки яке аз соҳторҳое, ки таъмини шуғли аҳолӣ ва самаранокии истифодаи захираҳои меҳнатиро амали намуда метавонад ин ривоҷ ёфтани инфрасоҳтори хизматрасон, корхонаҳои коркард, нигоҳдории ва фурӯши маҳсулоти кишоварзро дар бар мегиранд баромад менамоянд.

Нигоҳдориибоэътимод ва баландсифати молҳо манбаи ғани гардонии истифодаи оқилонаи даромад, истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ ҳамчун омили ба даст овардани фоидаи иловагӣ ва аз ҳама муҳимтарин барои таъмини аҳолӣ дар давоми сол бо маҳсулоти тару тозаи нав мебошад. Чунин раванд имкон медиҳад, ки мӯҳлати содироти маҳсулоти кишоварзӣ идора шавад дар ҷараёни маблағгузори ба истеҳсолкунандагон, ки маҳсулоти кишоварзӣ имкон медиҳад, киҳам ҷои нави кори омода гардад ва ҳам даромади иловаги ба даст ояд.

Омили дигар, ки ба истифодаи самараноки меҳнат дар соҳаи кишоварзӣ таъсир мерасонад ин коҳиш додани талафоти маҳсулот мебошад, он аз сабабҳои бисёр вобастаанд, онҳоро шартан ба ду гурӯҳ тақсим кардан мумкин аст: якум - талафоте, ва дар натиҷаи риоя кор меъёрҳою стандартҳо, шароит ва тадбирҳои техникий –технологӣ, назорати, ташкили истеҳсолот, аз оғоз то содироти он, мувофиқи тавсияҳои олимон то 15-30% коҳишмедиҳанд дохил мешаванд дар гуруҳи дуюм-талафоти пас аз зинаи истеҳсолот (аз саҳро то дастархон) ба амаломада мебошад. Ба фикри муаллиф дар коҳиш додани талафоти самти дуюм ё тамоман барҳам додани он аҳамият ва таъсири нигаҳдории маҳсулот хело калон аст.

Дар диссертатсиявобаста аз муҳлати нигоҳдори маҳсулоти кишоварзимаълумотҳои мушахасс натиҷабардори шудаанд

Унвонҷӯй чунин мешуморад, ки аҳамияти нигоҳдории маҳсулот гуногун буда, муҳимтарин ҷабҳаҳои он - такмил додани технологияи нигоҳдории пешқадам сардии сунъӣ, газ ва ғайра ба назар гирифта ҷори намудан аз манфиат холи нест.

Дар амалияи таҷрибаи як қатор ҳочагиҳои деҳқонии ҷумхурий ба монанди Ҳоҷӣ Камол ва Ҳоҷӣ Неъмат далел шуда исботи худро ёфтаанд. Сухан, албатта, на дар бораи пурра нигоҳ доштани кулли маҳсулоти кишоварзӣ меравад, балки бархе аз онҳое, ки барои нигоҳдори шароит ва талаботи хубро доро мебошанд меравадисбот шудааст.

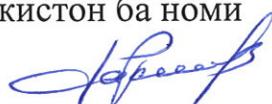
Самти дигари таъмини захираҳои меҳнатӣ бочои кор, баланд бардоштани самаранокии соҳаи кишоварзӣ ин ташкили коркарди саноатии маҳсулоти он мебошад. Аз як тараф кам шудани талафоти маҳсулоти тезвайроншавандай кишоварзи, ки идоранамудани нарҳи маҳсулотро дар бозор, таъмин менамояд ва имконпазир гардад, аз тарафи дигарпадо шудани ҷойҳои нави корӣ, ки барои амалий гаштаниҳадафи 4-уми стратегии давлат - саноатикуни босуръат таъсири бевоситаи худро мерасонад.

Диссертант чунин иброз дорад, ки ташкили коркарди маҳсулоти кишоварзӣ аз хусусияти соҳа, дараҷаи тақсимоти ҷамъиятии меҳнат вобаста буда, панҷ самти (система) фаъолиятро дар бар мегирадпешниҳод намудааст.

Дар ниҳоии кори илмӣ ҳулоса ва пешниҳодҳои амиқ, ки амали гаштани онҳо ба фаъолияти ҳочагиҳои кишоварзии вилояти Суғд таъсири мусбии худро расонида, афзоиши маҳсулнокии меҳнат, сатҳи иқтисодии коргарон, баланд гаштани дараҷаи некуаҳволӣ ваҳолати зист, таъмини бехатарии аҳоли бо маводи ғизои шуда метавонанд.

Диссертатсияи мазкур ба талаботи КАО-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда барои ҳимояи кушод пешниҳод карда мешавад.

Роҳбари илми, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи ташкили истеҳсолот дар корхонаҳои КАС –и Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шоҳтемур

Насиров Р.

Имзои д.и.и., профессори кафедраи ташкили истеҳсолот дар корхонаҳои КАС - Р.Насиров-ро тасдиқ менамоям:

Сардори шуъбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва кадрҳо

З. Зоҳибзода А.Х.